

גלגוליו של ארון הברית

וַיְהִי בְּנוֹסַע הָאָרֶן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוֹמָה ה' וַיִּפְצוּ אִיבֵיד וַיִּנְסוּ מִשְׁנֵאִיד מִפְּנֵיד: וּבְנַחָה יֹאמֶר שׁוּבָה ה' רַבְבוֹת אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל: (במדבר י לה-לו).¹

מסכת שבת, פרק כל כתבי, דף קטו עמוד ב

תנו רבנן: "ויהי בנסוע הארון ויאמר משה" (במדבר י לה) - פרשה זו עשה לה הקב"ה סימניות מלמעלה ולמטה, לומר שאין זה מקומה. רבי אומר: לא מן השם הוא זה, אלא מפני שספר חשוב הוא בפני עצמו. כמאן אזלא הא דאמר רבי שמואל בר נחמן אמר רבי יונתן: "חצבה עמודיה שבעה" (משלי ט א) - אלו שבעה ספרי תורה? כמאן - כרבי.² מאן תנא דפליג עליה דרבי - רבן שמעון בן גמליאל הוא, דתניא: "רבן שמעון בן גמליאל אומר: עתידה פרשה זו שתיעקר מכאן ותכתב במקומה. ולמה כתבה כאן - כדי להפסיק בין פורענות ראשונה לפורענות שנייה". פורענות שנייה מאי היא? - "ויהי העם כמתאוננים" (במדבר יא א). פורענות ראשונה - "ויסעו מהר ה'" (במדבר י לג); ואמר רבי חמא ברבי חנינא: שסרו מאחרי ה'.³ והיכן מקומה? - אמר רב אשי: בדגלים.⁴

ספר שמות

"וַיִּנְתֵּת אֶל הָאָרֶן אֶת הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתָּן אֶלֶיד" (שמות כה טז).⁵

"וַיְנַוְעֲדֵתִי לָךְ שֵׁם וַדְּבַרְתִּי אֶתְךָ מֵעַל הַכַּפְּרִית מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרִבִּים אֲשֶׁר עַל אֶרֶן הָעֵדֻת" (שמות כה כב).⁶

מדרש תנחומא פרשת ויקהל סימן ז

ויעש בצלאל את הארון ... בשביל ששם צלו של הקב"ה שהוא מצמצם שם שכינתו, ולפיכך קראו בצלאל שעשה צלו של הקב"ה בין שני הכרובים ... משל למערה שהיא נתונה על שפת הים געש הים נתמלאת המערה והים לא חסר כלום ... וכבוד ה' מלא את המשכן ...⁷ ולא תאמר שצמצם הקב"ה שכינתו בתוך המשכן, אלא אף בתוך הארון שעשה בצלאל צמצם שכינתו, שנאמר: "הנה ארון הברית אדון כל הארץ" (יהושע ג) - זה הקב"ה שהיה בתוכו ... הוא נהוג במ כבוד שהתורה נתונה לתוכו ... ר' נתן אומר: חביב הוא מעשה הארון ככסא הכבוד של מעלה ... שמקדש של מעלה מכוון כנגד בית המקדש של מטה והארון מכוון כנגד כסא הכבוד של מעלה ... ראה מה הארון חביב שהמשכן כולו לא נעשה אלא בשביל הארון שהשכינה בתוכו. וכל הנסים שהיו נעשים לישראל בארון היו נעשים לפי שהשכינה בתוכו, ראה מה כתיב בו: "וארון ברית ה' נוסע לפניו דרך שלשת ימים לתור

¹ שני הפסוקים, שני פנים של הארון הם: הארון כיוצא בראש הצבא ונלחם את מלחמות ישראל והארון כסמל של הגעה למנוחה ונחלה והשראת השכינה בישראל. ננסה הפעם ללכת בעקבות נסיעתו של הארון לאורך התנ"ך (ותולדות עם ישראל) עד שנעלם ונגנז. מה היו תחנותיו העיקריות? לאן נסע ונישא? מי נשאו ומה נשא בחובו? ומה היה סופו? היכן הסתיים מסע "ויהי בנסוע הארון"?

² לפי שיטת רבי, "ויהי בנסוע הארון" הוא ספר בפני עצמו ולפיכך ספר במדבר שבידינו נחלק לשלושה ספרים וביחד עם ארבעה החומשים (המשובעים) האחרים, הרי לנו שבעה ספרי תורה. וכבר הרחבנו לדון בנושא זה בדברינו [שבעה ספרי תורה](#) בפרשה זו.

³ על פורענות של "ויסעו מהר ה'" נאמרו הדרשות על תינוק הבורח מבית הספר. ראה, למשל, מדרש הגדול בפרשתנו: "ויסעו מהר ה'" - לא אמר להן לנסוע אלא מהלך יום אחד. ונסעו לעצמן מהלך שלושת ימים בורחים מהר סיני, מפני שעשו שם ארבעים יום, היה נותן להם מצוות בכל יום. וכשאמר להם לנסוע משם הלכו מהלך שלושת ימים ביום אחד, כתינוק שיצא מבית תלמודו ורץ שלוש פסיעות כאחת". חג מתן תורה אחר כותלנו. ראה דברינו [ויתיצבו בתחתית ההר](#) לחג השבועות, בפרט מדרש תנחומא פרשת נח שם, על התורה שבע"פ "שהיא קשה ללמוד ויש בה צער גדול שהיא משולה לחושך" ועליה הייתה הכפייה הר כגיית. מדרשים הם חלק מתורה שבע"פ!

⁴ ואכן, יכולה הפרשה הקטנה שלנו להיכנס יפה במסע הדגלים. אם לא זה שבפרשתנו (פרק י פסוקים יא-כח, אולי לפני פסוק כא), אז ודאי זה שבפרשת במדבר פרק ב. בין פסוק יז לפסוק יח, שם יכולה פרשתנו להיכנס בשופי. אך על כל אלה דנו כאמור בדברינו [ויהי בנסוע הארון](#) וכן, כאמור, בדברינו [שבעה ספרי תורה](#) בפרשה זו. הפעם ברצוננו לנסוע בעקבות הארון למסעותיו וגלגוליו על פני הדורות וספר הספרים. נסיעתו הראשונה של הארון היא עם התינוקות הבורחים מבית ספר סיני, אלא שבית הספר וארון הספרים נוסעים איתם.

⁵ נלך אחורה ונתחיל את מסענו בספר שמות, בו מופיע הארון מספר רב של פעמים, בפרשות המתארות את מלאכת המשכן. שם הוא נקרא ברוב הפעמים ארון העדות שבפשוטות אלה הלוחות, כמו שנאמר: "וַיִּפֹּן וַיֵּרָד מֹשֶׁה מִן הָהָר וַיְשִׁי לַחַת הָעֵדֻת בְּיָדוֹ" (שמות לב טו וכן הוא בפסוקים נוספים) וכפירוש אבן עזרא בשמות טז לד: "ונקרא ארון העדות, בעבור לוחות הברית שהיו שם".

⁶ הסמיכות "עדות" ו"נועדת" היא גלויה וברורה לעין (ראה פסוקים כא כב בפרק כה ומעשה הארון כולו שם). ואין שום עבודה מעבודות בית המקדש הקשורה בארון. כול ייעודו הוא עדות וויעוד, להעיד ולהיוועד.

⁷ ראה דברינו [משל המערה והים](#) בשבת החודש.

להם מנוחה" (במדבר י) והיה הורג נחשים ועקרבים ושוּרף את הקוצין והורג שונאיהן של ישראל ... כיון שהיה מקדים שלושה ימים לתור להם מנוחה יומם ולילה, שנאמר: וארון ברית ה' נוסע לפניהם דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה", היה משה אומר באותה שעה: "קומה ה' וגו'", כלומר עמוד והמתן לנו ולא תניח אותנו ... חביב הארון מכל כלי המשכן.⁸

ספר ויקרא, פרק טז פסוק ב

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן אַחִידְךָ וְאַל יָבֵא בְכָל עַתָּה אֶל הַקֹּדֶשׁ מִבַּיִת לְפָרֶכֶת אֶל פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל הָאָרוֹן וְלֹא יָמוּת כִּי בַעֲנֵן אֶרְאֶה עַל הַכַּפֹּרֶת.⁹

ספרי במדבר פיסוקא פד

"ויהי בנסוע הארון"¹⁰ ... ר' שמעון אומר: נקוד עליו מלמעלה ומלמטה מפני שלא היה זה מקומו.¹¹ ומה היה ראוי ליכתב תחתיו? "ויהי העם כמתאוונים". משל למה הדבר דומה? לבני אדם שאמרו למלך: הנראה שתגיע עמנו אצל מושל עכו. הגיע לעכו הלך לו לצור. הגיע לצור הלך לו לצידון. הגיע לצידון הלך לו לאנטוכיה. הגיע לאנטוכיה התחילו בני אדם מתרעמים על המלך שנתלבטו על דרך זו. והמלך צריך להתרעם עליהם שבשבילם נתלבט על דרך זו. כך הלכה שכינה בו ביום שלשים ושהה מיל כדי שיכנסו ישראל לארץ. התחילו ישראל מתרעמים לפני המקום שנתלבטו על דרך זו. והמקום צריך להתרעם עליהם שבשבילם הילכה שכינה בו ביום שלשים ושהה מילין כדי שיכנסו ישראל לארץ.¹²

ספר דברים

וְאִפְּסָן וְאִרְדָּן מִן הַהַר וְאֶשֶׁם אֶת הַלְחֹת בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וַיְהִי שָׁם כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי ה': (דברים י ה).¹³
לִקְחֵם אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשִׁמְתֶם אֹתוֹ מִצַּד אֶרֶץ בְּרִית ה' אֲלֵהֵיכֶם וְהָיָה שָׁם בְּךָ לְעֵד: (דברים לא כו).

רש"י דברים פרק לא פסוק כו

⁸ המדרש פותח בדרשה על שמו של בצלאל - בצל-אל ואנו נזכרים במדרשים על מחלוקת משה ובצלאל בסדר עשיית הכלים (פרשת תרומה מול ויקהל). ראה דברינו [ארון קודם או משכן קודם](#) בפרשת ויקהל. מספר שמות עצמו קשה לראות הפרדה בין הארון לשאר חלקי המשכן ואין שום רמז לתפקידו המיוחד והנפרד של הארון ולמסעו ומשאו לאורך המקרא ותולדות עם ישראל. אבל המדרש, כבר בפרשת ויקהל, מתחבר לתפקיד המיוחד של הארון כפי שבא לידי ביטוי מספר במדבר ואילך, כולל פרידה משאר כלי המשכן לעתים. הסיום המתון: "חביב הארון מכל כלי המשכן", אולי בא לרכז מעט את התעוזה של המדרש לומר שהקב"ה מצוי בארון!⁹ זה האזכור היחיד של הארון בספר ויקרא. קדושת קדש הקדשים קשורה בארון שמעליו היה מקטיר הכהן הגדול את הקטורת ביום הכיפורים. ומשילוב עם הפסוקים "אחת בשנה" (ויקרא טז לד, שמות ל י), אנו לומדים עד היכן היה כהן הגדול רשאי להיכנס ומתי (מנחות כז ע"ב, ספרא אחרי מות פרשה א, ויקרא רבה כא ז). במשכן, רק הארון גורם ואין למקום שום קדושה שהרי פרקו ונסעו. בבית ראשון, נתקדש המקום בזכות הארון ובבית שני ניטל הארון ונותר רק המקום - אבן השתייה. ראה תוספתא מסכת יומא פרק ב הלכה יד: "אבן היתה שם מימות נביאים הראשנים ושתייה נקריה. גבוהה מן הארץ שלש אצבעות. שמתחלה היה עליה ארון נתון, משיטל הארון עליה היו מקטירין קטרת שלפני לפניו. ר' יוסה אומר: ממנה נשתת העולם שנאמר: מציון מכלל יופי הופיע".¹⁰ חזרנו לפסוק בפרשתנו שבינו נדרשנו לכל העניין. אבל יש להעיר שהארון נזכר במקומות נוספים בספר במדבר. מתוכם אנו מבקשים להדגיש שניים. הראשון, בפרק ז פסוק כט החותם את חנוכת המשכן (קרבת הנשיאים) ומחזיר אותנו לספר שמות: "וַיִּבְנֵא מֹשֶׁה אֶל אֱהֱל מוֹעֵד לְדַבֵּר אֹתוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדְּבַר אֱלֹהִים מֵעַל הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל אֶרֶץ הָעֵדֻת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרִבִּים וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים. וּבִפְרֹק יָד בְּמַעֲפָלִים לְאַחַר חֹטֵא הַמֵּרְגָלִים: "וַיַּעֲפֹלוּ לְעֹלֹת אֶל רֹאשׁ הַהָר וְאֶרֶץ בְּרִית ה' וּמֹשֶׁה לֹא מָשׁוּ מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה".¹¹ זאת שיטת רבי שמעון בן גמליאל, שכבר ראינו בגמרא שבת לעיל, שמסע הארון היה צריך להיות חלק ממסע הדגלים המתואר בפרשת במדבר. אלא ששם מסע אוהל מועד הוא "בתוך המחנות" (פרק ב פסוק יז) ואילו בפרשתנו, מסע הארון הוא לפני המחנות כנזכר בפרק י פסוק לג: "וְאֶרֶץ בְּרִית ה' נֹסֵעַ לְפָנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לְתוֹר לָהֶם מְנוּחָה". וכבר עמד על קושי זה אבן עזרא בפרשתנו. ופשט הפסוקים הוא שאכן הארון נסע בנפרד משאר כלי המשכן, כדברי מדרש תנחומא ויקהל שהבאנו לעיל. לפנינו אפוא, היפרדות הארון משאר כלי המשכן לא רק בעשייתו ובעבודתו, אלא גם במסעו ומשאו וכבר במדבר. זה המוטיב הראשי של ספר במדבר בהקשר עם הארון!

¹² "ויהי בנסוע הארון" מטרתו להגיע ישר ובמהרה לארץ ישראל. ראה פירוש רש"י לפסוק לג: "מהלך שלושת ימים הלכו ביום אחד. שהיה הקב"ה חפץ להכניסם לארץ מיד. וארון ברית ה' נוסע לפניהם דרך שלושת ימים - זה הארון היוצא עמהם למלחמה ובו שביר לוחות מונחים ומקדים לפנייהם דרך שלושת ימים, לתקן להם מנוחה". אנחנו עומדים פרשה אחת לפני חטא המרגלים. הכוונה הייתה למהר ולסיים את "קומה ה' ויפוצו אויביך" ולהגיע במהירות ל"ובנוחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל", לא כמנוחה זמנית במדבר אלא כמנוחה בארץ המובטחת. אלא שגורם החטא.

¹³ ראה שם שני פסוקים קודם, ארון העץ שעשה משה והניח שם את הלוחות כשירד מן ההר. האם לפנינו ארון נוסף? ראה תוספתא סוטה פרק ז הלכה יח: "ר' יהודה בן לקיש אומר: שני ארונות היו: אחד שיצא עמהן למלחמה ואחד ששרוי עמהן במחנה. שיצא עמהן למלחמה היה בו ספר תורה, שנאמר: וארון ברית ה' נוסע לפנייהם (במדבר י לג). וזה ששרוי עמהן במחנה, זה שהיו בו לוחות ושבירי לוחות, שנאמר: וארון ברית ה' ומשה לא משו מקרב המחנה (במדבר יד מד)". וכבר הארכנו לדון בכך בדברינו [שני ארונות](#) [היו](#) בפרשת עקב. ראה פרשני המקרא שהבאנו שם שלא מקבלים את דברי חז"ל, מלבד רש"י, ונצמידם לכך שהכל ארון אחד הוא.

מצד ארון ברית ה' - נחלקו בו חכמי ישראל בבבא בתרא (יד ב) יש מהם אומרים דף היה בולט מן הארון מבחוץ ושם היה מונח ויש אומרים מצד הלוחות היה מונח בתוך הארון.¹⁴

ספר יהושע

"הִנֵּה אֲרוֹן הַבְּרִית אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ עִבֵּר לַפְּנִיכֶם בְּיַרְדֵּן" (יהושע ג יא).¹⁵

ספר שופטים, פרק כ פסוק כז

"וַיִּשְׁאַלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּה' וַשֵּׁם אֲרוֹן בְּרִית הָאֱלֹהִים בְּיָמִים הָהֵם".¹⁶

שמואל א, פרקים ד, ו

"... וַיֹּאמְרוּ זְקֵנֵי יִשְׂרָאֵל לָמָּה נִגְפָנוּ ה' הַיּוֹם לְפָנֵי פְלִשְׁתִּים נִקְחָה אֵלֵינוּ מִשְׁלַח אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה' וַיָּבֵא בְּקֶרְבָּנוּ וַיִּשְׁעֵנוּ מִכַּף אֲבִינּוּ: וַיִּשְׁלַח הָעָם שְׁלַח וַיִּשְׁאֹו מִשָּׁם אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה' צְבָאוֹת יֹשֵׁב הַכְּרֵבִים וַשֵּׁם שְׁנֵי בְנֵי עֲלִי עִם אֲרוֹן בְּרִית הָאֱלֹהִים חֲפְנֵי וּפִינְחָס: וַיְהִי כִּבּוֹא אֲרוֹן בְּרִית ה' אֶל הַמַּחְנֶה וַיָּרְעוּ כָּל יִשְׂרָאֵל תְּרוּעָה גְדוֹלָה וַתֵּהָם הָאָרֶץ: ... וַאֲרוֹן אֱלֹהִים נִלְקַח וַשְּׁנֵי בְנֵי עֲלִי מֵתוּ חֲפְנֵי וּפִינְחָס" (פרק ד)

וַיְהִי אֲרוֹן ה' בַּשָּׂדֶה פְלִשְׁתִּים שְׂבַעַה חֲדָשִׁים: וַיִּקְרְאוּ פְלִשְׁתִּים לַכְּהֲנָיִם וּלְקַסְמִים לֵאמֹר מַה נַּעֲשֶׂה לְאֲרוֹן ה' הַזֶּה וְנִדְעֵנוּ בְּמָה נִשְׁלַחְנוּ לְמִקְוָמוֹ ... וַיִּשְׁמָו אֶת אֲרוֹן ה' אֶל הָעֵגְלָה ... וַיִּשְׁרְנָה הַפְּרוֹת בְּיַרְדֵּן עַל דָּרָךְ בֵּית שְׁמֶשׁ בְּמִסְלַח אַחַת הִלְכוּ הַלָּךְ וַיִּגְעוּ וְלֹא סָרוּ יָמִין וּשְׂמֹאל ... וּבֵית שְׁמֶשׁ קֶצֶרִים קֶצֶרִים חֲטִים בְּעַמְקָ וַיִּשְׁאֹו אֶת עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ אֶת הָאֲרוֹן וַיִּשְׁמָחוּ לְרֵאוֹת: וַיֹּאמְרוּ אֲנָשֵׁי בֵּית שְׁמֶשׁ מִי יוּכַל לַעֲמֹד לְפָנֵי ה' הָאֱלֹהִים הַקְּדוֹשׁ הַזֶּה ... וַיִּשְׁלַחוּ מַלְאָכִים אֶל יוֹשֵׁבֵי קָרְיַת יַעֲרִים לֵאמֹר ... רְדוּ הָעֵלוּ אֹתוֹ אֵלֵיכֶם ... וַיְהִי מִיּוֹם שֶׁבַת הָאֲרוֹן בְּקָרְיַת יַעֲרִים וַיִּרְבּוּ הַיָּמִים וַיְהִי עֹשְׂרִים שָׁנָה וַיִּנְהוּ כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי ה' " (פרק ו, תחילת פרק ז).¹⁷

¹⁴ כוונת רש"י למחלוקת ר' מאיר ור' יהודה באשר לחלוקה הפנימית של הארון ותכולתו. ראה שם בגמרא את החישובים שר' מאיר ור' יהודה עושים על מנת להכריע אם היה מקום בתוך הארון לספר התורה, נוסף ללוחות ושברי הלוחות ודברים נוספים שהיו בארון (השם וכינויו, ראה המשך הגמרא שם דף יד ע"ב). ראה השרטוט בגמרא שטיינזלץ שם. שם גם מוזכר הארגו שהוסיפו הפלשתים לארון שנראה בהמשך. לכל השיטות, ספר דברים מוסיף לארון במבנה ובתוכו. במבנה, דף להניח בו ספר התורה שכתב משה. בתוכו, ליד הלוחות בהן יש רק את עשרת הדברות, נוסף ספר תורה שלם. אבל זה רק אחד משלושה עשר ספרי תורה שכתב משה ונתן לכל שבט ושבט: "ר' בניי בשם רב הונא: שלש עשרה תורות כתב משה. "ב' ל"ב שבטים, ואחד לשבטו של לוי. שאם בקש אחד מן השבטים לעקור דבר אחד מן התורה יהא שבטו של לוי מוציא ספר תורה שלו ומגיהו מתוכו" (פסיקתא דרב כהנא נספחים פרשה א). ספר תורה מתווסף לארון שבקודש הקודשים, אבל גם לבית המדרש של כל שבט. שישמרו האחד על השני ולא יסמכו רק על ארון הברית. והיכן החזיק כל שבט את העותק שלו? בארון עץ דוגמת זה שעשה משה? בארון קודש דוגמת זה שבימינו? האם כאן כבר מתחילה להיווצר תחליף לארון שעתידי להיגנז?

¹⁵ ארון הברית מוזכר פעמים רבות בספר יהושע, בפרט בתחילת הספר במעבר הירדן ומלחמת יריחו (פרקים ג, ד, ז, ו) ופעם אחת גם בהשבעת העם בהר גריזים והר עיבל (פרק ח). הביטוי "ארון" "אדון" הוא משחק מילים ברור. (והדרשנים גם מצאו משחק מילים נוסף: "ארון" בקריאה מהסוף להתחלה נותן את המילה "נורא"). כאן הוא נותן תוקף למלחמות יהושע ומזכיר את רש"י הפותח את התורה. ראה פסיקתא דרב כהנא טו: "לכן נאם האדון י"י צבאות אביר ישראל (ישעיהו א כד).. א"ר שמואל בר נחמן: כל מקום שנאמר נאם האדון, עוקר דיורין ומכניס דיורין. בניין אב שבכולם: הנה ארון הברית אדון כל הארץ עובר לפניכם בירדן (יהושע ג יא), עוקר כנענים ומכניס ישראל. אביר ישראל (ישעיהו שם א), א"ר תנחום בר חנילאי: תקפיהון דישאל. ורבנין אמרין אביר ישראל (ישעיהו א), לפני אומות העולם". הביטוי "אדון כל הארץ" מופיע גם בספר זכריה (ד יד, ו ה) וכן בספר תהלים צז ה. בכך מצטרף ספר יהושע לחמשת חומשי תורה, כמאמר חז"ל: "אלמלא חטאו ישראל - לא ניתן להם אלא חמשה חומשי תורה וספר יהושע בלבד, שערכה של ארץ ישראל הוא" (נדרים דף כב עמוד ב).

¹⁶ פעם אחת שבת מוזכר ארון הברית בספר שופטים, במלחמת פילגש בגבעה. כאילו אחרי ספר יהושע הארון הגיע למנוחתו. אך מסתבר שזו מנוחה לא שלימה, והסיפור הטראגי של פילגש בגבעה, החותם את ספר שופטים (בשיטת חז"ל פותח אותו), רק מבליט את חוסר המנוחה. ראה ילקוט שמעוני שופטים רמז עו: "בוא וראה מן השבטים שקנאו על הזנות של שבט בנימין, אמר להם הקב"ה: קנאתם על הזנות, ולא קנאתם בפסל מיכה! ועל שלא היה קנאתם על פסל מיכה לפיכך הרגו בהם בני בנימן פעם ראשונה ושניה ושלישית, עד שנפלו לפני ארון ברית ה' והיו מבקשים תשובה, ונתרצה להם הקב"ה". ראה שם שפנחס עוד מכהן שם והוא שקינא על הזנות בספר במדבר.

¹⁷ בספר שמואל עובר הארון מספר גלגולים ותחנות. הפרשנים והמדרשים מסבירים שנפילת הארון בשבי הפלשתים וחורבן שילה, באו בעוון לקיחת ארון הברית שמקומו במשכן, למלחמה. אבל התוצאה היא שגם משהושב הארון, אין הוא חוזר למקום המשכן, נב או גבעון, אלא בונה מקום לעצמו. תחילה בקריית יערים (לאחר הכישלון בבית שמש), משם כנראה לוקח שאלו את הארון לאחת ממלחמותיו (שמואל א פרק יד פסוק יח). אח"כ בית אדום הגתי ואח"כ עיר דוד. לפרקים אלה בשמואל שאין בהם מדרשים רבים, מצאנו את מדרש בראשית רבה נד ד על אברהם אבינו: "ויצב אברהם את שבע כבשות הצאן (בראשית כא כח) - אמר לו הקב"ה: אתה נתת שבע כבשות בלי רצוני, חייך שאני משהה בשמחת בניך ז' דורות. אתה נתת לו ז' כבשות בלי רצוני, חייך כנגד כן הורגים מבניך שבעה צדיקים ואלו הן: חפני, ופנחס, ושמשון, ושאלו ג' בניו. אתה נתת לו ז' כבשות בלי רצוני, כנגד כן בניו מחריבין מבניך ז' משכנות ואלו הן: אוהל מועד וגלגל, נוב, וגבעון, ושילה, ובית עולמים שניים. אתה נתת לו ז' כבשות בלי רצוני, כנגד כן ארוני חוזר בשדה פלשתים ז' חדשים ... למה לקו אנשי בית שמש? על ידי שהיו מליזין בארון. אמר הקב"ה: אילו תרנגולתו של אחד מהם אבדה, היה מחזיר עליה כמה פתחים להביאה, וארוני בשדה פלשתים שבעה חדשים ואין אתם משגיחים בו ... וישרנה הפרות בדרך - מהלכות בישרות, הפכו פניהם כלפי ארון ואמרו שירה ... רבי מאיר אומר שירת הים אמרו ... רבי יוחנן אמר שירו לה' שיר חדש. רבי אליעזר אמר הודו לה' קראו בשמו. רבנן אמרי ה' מלך תגל הארץ ... תני אליהו: רומי רומי השיטה, התנופפי התנופפי ברוב

שמואל ב, פרק ו

"ויקם וילך דוד וכל העם אשר אתו מבעלי יהודה להעלות משם את ארון האלהים אשר נקרא שם שם ה' צבאות יושב הכרבים עליו" (פסוק ב).¹⁸

"ויגד למלך דוד לאמר ברוך ה' את בית עבד אדם ואת כל אשר לו בעבור ארון האלהים וילך דוד ויעל את ארון האלהים מבית עבד אדם עיר דוד בשמחה" (פסוק יב).¹⁹

שמואל ב יא – אוריה ובת שבע

"ויאמר אוריה אל דוד הארון וישאל ויהודה ישבים בסכות ואדני יואב ועבדי אדני על פני השדה חנים ואני אבוא אל ביתי לאכל ולשתות ולשכב עם אשתי חנה וחי נפשך אם אעשה את הדבר הזה".²⁰

שמואל ב פרק טו

"והנה גם צדוק וכל הלויים אתו נשאים את ארון ברית האלהים ויצקו את ארון האלהים ויעל אביתר עד תם כל העם לעבור מן העיר: ויאמר המלך לצדוק השב את ארון האלהים העיר אם אמצא חן בעיני ה' והשבני והראני אתו ואת נהוי".²¹

מלכים א, פרק ח, חנוכת בית ראשון

"ויעלו את ארון ה' ואת אהל מועד ואת כל כלי הקדש אשר באהל ויעלו אתם הכהנים והלויים: ויבאו הכהנים את ארון ברית ה' אל מקומו אל דביר הבית אל קדש הקדשים אל תחת פני הכרובים: ²² אין בארון רק שני לחות האבנים אשר הנח שם משה בחרב אשר כרת ה' עם בני ישראל בצאתם מארץ מצרים".²³

ירמיהו, פרק ג פסוק טז

הדרך, המחושקת ברקמי זהב, המהוללה בדביר ארמון, המעולפת מבין שני כרובים. אמר רבי שמואל בר נחמן: כמה יגיעות יגעו בן עמרם עד שלמד שירה ללויים ואתם אומרות שירה מאליכם, יישר חילכם! ראה רשב"ם בפירושו לבראשית כב א, פרשת העקידה, שחורג מדרכו הפשטנית ומרחיב, בעקבות מדרש זה, בתיאור חטאו של אברהם: "והאלהים נסה את אברהם קינתרו וציערו ... כדכתיב הנסה דבר אליך תלאה ... כלומר, נתגאיתוהו בבן שנתתו לכות ברית ביניכם ובין בניהם, ועתה לך והעלהו לעולה ויראה מה העולה כריתות ברית שלך". אבל יצחק חוזר וכותר ברית עם פלשתים וזוכה לברכת ה' (בראשית פרק כ) וזה נושא אחר ואכמ"ל.

¹⁸ זה הניסיון הראשון של דוד להעלות את הארון לעיר דוד (מקריית יערים או מהגבעה), ניסיון שנכשל. הארון עובר לבית אדום הגתי. הפעם משלים דוד את הבאת הארון לירושלים (יחד עם לעגה של מיכל בת שאול), ככתוב: "ויבאו את ארון ה' ויצגו אתו במקומו בתוך האהל אשר לו דוד ויעל דוד עלות לפני ה' וישלמים". ובפרק הסמוך מבקש דוד להקים לארון בית עולמים: "ויאמר המלך אל נתן הנביא ראה נא אנכי יושב בבית ארזים וארון האלהים ישב בתוך היריעה". דוד איננו הראשון שיוצר את המצב של ארון לחוד ומשכן (מזבח) לחוד. אבל הוא ממשיך מצב זה ובכך מושך בהדרגה את המרכז לכיוון עיר דוד – ירושלים. כך או כך, פרקים אלה מפייסים בין העם ובין הארון שהטיל מורא על סביבותיו. ראה מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מס' דויסע פרשה ו: "וזה אחד משלשה דברים שישראל מתרעמים עליהם והיו אומרים מיני פורענות הן. ואלו הן: הקטורת והארון והמטה. אמרו: הקטורת הזו של פורענות היא, היא הרגה נדב ואביהוא ... אמרו: הארון הזה של פורענות הוא, הוא הכה את עוזא ... הכה באנשי בית שמש ... לכך ידעו ישראל של ברכה הוא עתה, שנאמר: וישב ארון ה' בית עובד אדום ויברך ה' את עובד אדום וגו' ויגד למלך דוד לאמר וילך דוד ויעל את ארון האלהים מבית עובד עיר דוד בשמחה". סב סבו של דוד, בנו של בעז, נקרא עובד.

²⁰ ר' ישעיה מטיראני (תוספות ר"ד) מסביר שמדובר בארון שיצא עמם במלחמה שלא סביר שדוד חזר על שגיאת עלי בתחילת הספר "אחרי שהעלה את הארון בכבוד גדול". בכך חזרנו לעניין שני הארונות (ראה הערה 13 לעיל). וגם הזכרנו לעיל את שמואל יד יח בו נזכר הארון באחת ממלחמותיו של שאול. ע"פ, אזכור הארון החונה בשדה, בדברי אוריה, יש בו תוכחה גדולה לדוד ונותן אולי גם משמעות חדשה לדברי מיכל הרואה בכרכורו ופיזוזה של דוד לפני הארון מעשה ריק.

²¹ דוד בורח מפני אבשלום בנו ונאמנו יוצאים איתו עם ארון ה' (זה שיצא במלחמות?). אבל דוד מסרב לקבל את הארון למחנהו הנס על נפשו ומבקש מהם להחזירו לירושלים. האם הוא כעת מפנים את דברי אוריה ואת מה שעשה לו ולבת שבע אשתו (ואת תוכחת מיכל)? האם הוא לא רוצה לערב את הארון במלחמת אחים, במלחמה בתוך משפחתו? ראה הערה 16 על פילגש בגבעה.

²² בהשלמת בית המקדש נסגר המעגל ואוחדו שוב כל כלי המשכן. שוב הארון במרכז המקדש ולא לעצמו. ראה גמרא סוטה לג ע"ב ורש"י שם. גמרא: "תניא: רבי יוסי אומר, בשלשה מקומות נשאו כהנים את הארון: כשעברו את הירדן, וכשהסיבו את יריחו, וכשהחזירוהו למקומו" – רש"י: "כשהחזירוהו למקומו - בימי שלמה לבית קדשי הקדשים דכתיב ויבאו כל זקני ישראל וישאו הכהנים את הארון (מלכים א ח) והיינו החזירוהו למקומו. שכשהוגלה בימי עלי מתוך בית קדשי הקדשים של משכן שעשה משה משם נוטל שהמשכן נקבע בשילה. וכשהחזירוהו פלשתים לא היה לו מקום קבוע שהרי חרב משכן שילה ונשתהא בבית אביננדב ומשם הביאו דוד לסוף עשרים שנה לבית עובד אדום ומשם לעיר דוד עד שבנה שלמה את בית המקדש ובנה לו הדביר לפניו מן ההיכל".

²³ ומה נעשה עם ספר התורה שהצטרף לארון בספר דברים? מכאן לכאורה הוכחה לשיטת ר' יהודה שספר התורה היה מונח לצד הארון ולא בתוכו. ראה הערה 14 לעיל. ולשיטת ר' מאיר, מציעה הגמרא בבבא בתרא יד ע"א את הפתרון הבא: "אין בארון רק שני לוחות האבנים אשר הניח שם משה [וגו']; מאי אין בארון רק? מיעוט אחר מיעוט, ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ס"ת שמונח בארון".

וְהָיָה כִּי תִרְבּוּ וּפְרִי־תֵימֶם בְּאֶרֶץ בְּנֵי־מִצְרָיִם הָהֵמָּה נֶאֱמַר ה' לֹא יֹאמְרוּ עוֹד אֲרוֹן בְּרִית ה' וְלֹא יַעֲלֶה עַל לֵב וְלֹא יִזְכְּרוּ בּוֹ וְלֹא יִפְקְדוּ וְלֹא יַעֲשֶׂה עוֹד.²⁴

ספר תהלים

פרק סח פסוק ב: "יָקוּם אֱלֹהִים יִפּוּצוּ אוֹיְבָיו וְיִנוּסוּ מִשִּׁנְאָיו מִפְּנֵיו" - פרק הלל בעקבות ניצחון על האויב.
פרק קלב פסוק ח: "קוֹמָה ה' לְמַנוּחָתָךְ אֶתָּה וְאֲרוֹן עֲדָךְ" - הפרק בו מתכנן דוד את הקמת בית המקדש.²⁵

דברי הימים ב פרק לה, פסוק ג

וַיֹּאמֶר לְלוֹיִם הַמְּבִינִים לְכָל יִשְׂרָאֵל הַקְּדוֹשִׁים לַה' תִּנּוּ אֶת אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ בְּבֵית אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה בֶן דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל
אִין לָכֶם מִשָּׂא בְּפִתְיָ עֲתָה עֲבְדוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וְאֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל.²⁶

תוספתא מסכת סוטה (ליברמן) פרק יג הלכה א

משנבנה בית ראשון נגנז אהל מועד ונגנזו עמו קרסיו וקרשיו ובריחיו ועמודיו ואדניו ... משנגנזו ארון נגנז עמו צנצנת המן וצלוחית של שמן המשחה ומקלו של אהרן שקדיה ופרחיה וארגזו שהשיבו פלשתים דרין לאלי ישראל ... ומי נגנז? יאשיהו המלך נגנז. מה ראה? כיון שראה כתוב בתורה "יולך ה' אותך ואת מלכך וגו'", פיקד כלויים ונגנזוהו, שנאמר: "ויאמר ללויים המבינים לכל ישראל הקדשים לה' תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה מלך ישראל אין להם משא בכתף". אמר להם: גנזו אותו שלא יגלה לבבל כשאר כל הכלים שתחזירוהו למקומו ... מיד גנזו אותו הלויים. ר' ליעזר אומר: ארון גלה לבבל, שנאמר: "לא ינתר דבר אמר ה'",²⁷ ואין דָּבָר אלא דברות שבו. ר' שמעון אומר: הרי הוא אומר: "ולתשובות השנה שלח המלך נבוכדנצר וביאהו בבלה עם כלי חמדת בית ה'" (דברי הימים ב לו י) - זה ארון. ר' יהודה בן לקיש אומר: ארון נגנז במקומו, שנאמר: "ויאריכו הבדים ויראו וגו' ויהיו שם עד היום הזה" (מלכים א ח ח).²⁸

²⁴ ירמיהו הוא היחיד בכל ספרי הנביאים בו מוזכר הארון. בולטת במיוחד שתיקתו של יחזקאל אשר מפרט בפרטי פרטים את עבודת המשכן ואין אצלו ארון כלל. ראה ההקבלה בין שתיקה זו ומיעוט הזכרת הארון בספר ויקרא לעיל. ומה עם הפסוק בירמיהו? כיצד נוכל לפרשו? ראה פירוש רש"י שם: "לא יאמרו עוד ארון - כי כל כניסתכם תהא קדושה ואשכונ בה כאילו הוא ארון. ולא יעשה עוד - מה שנעשה בו כבר בשילה שהביאהו במלחמה עם פלשתים בימי עלי". ומצודות דוד מפרש שם: "לא יאמרו עוד ארון ברית ה' - ר"ל לא יאמרו עוד זה לזה נלך לפני הארון להתפלל שמה, כי לפי מרבית העם לא יוכלו כולם לבוא שמה כי המקום לא יכילם: ולא יעשה עוד - לא יהיה נעשה עוד ארונויות אחרות למען יוכלו כולם לבוא לפני אחד מהם. וכאשר יאמר למטה שהשראת השכינה יהיה בכל ירושלים ושמה יקובל תפלת המתפללים". "כל כניסתם תהא קדושה", "השראת השכינה יהיה בכל ירושלים", האם זה רמז לימינו?

²⁵ אין כל ספק שבעל תהילים כתב פסוקים אלה בהקבלה ברורה לפסוקים שבפרשתנו. ראה פירוש דעת מקרא על פסוקים אלה. וראה בראשית רבה עה א בראש פרשת וישלח: "ר' פנחס בשם ר' ראובן אמר: חמש פעמים דוד מקים להקב"ה בספר ראשון של תהלים: קומה ה' הושיעני אלהי, (תהלים ג ח), קומה ה' באפך (ז ז), קומה ה' אל נשאי ידך אל תשכח (י יב), קומה ה' אל יעוז אנוש (ט ט), קומה ה' קדמה פניו (ז יג). אמר לו הקב"ה: דוד בני, אפילו אם אתה מקימי כמה פעמים, איני קם. ואימתי אני קם? לכשתראה עניים נשדדים ואביונים נאנקים. זהו שכתוב: משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה' (יב ו). ר' שמעון בר יונה אמר: עתה אקום: כל זמן שהיא מוכפשת באפר, כביכול. אלא לכשיגיע אותו היום שכתוב בו: התנערי מעפר קומי שבי ירושלים (ישעיה נב ב). באותה שעה: הס כל בשר מפני ה' (זכריה ב יז). למה? כי נעור ממעון קדשו. א"ר אחא: כתרנגולת הזו שמנערת עצמה מן האפר".

²⁶ בכל האזכורים האחרים של הארון בספר דברי הימים הוא חוזר על מאורעות שכבר ראינו בספרים שמואל ומלכים. ראה דברי הימים א פרקים ו, יג, טו, טז, יז, כב, כח וכן דברי הימים ב פרקים א, ה, ו, ח, ט, כד. כך גם כאן לגבי יאשיהו, אשר בניגוד לאמון אביו ומנשה סבו שמלכים חטאים ורשעים היו, מנתץ את מזבחות הבעלים ושאר עבודה זרה שהייתה בימיהם ומחזק את הבית. ובימיו מתגלה ספר התורה (ספר דברים עפ"י חז"ל) והוא גם מחדש את חג הפסח אשר לא קיים כן מאז ימי שמואל (השופטים עפ"י מלכים ב כג). בא פסוק זה ומחדש לנו דבר שלא שמענו קודם, שיאשיהו גם מחזיר את ארון הקודש למקומו בבית המקדש. ראה רש"י על הפסוק: "תנו את ארון הקודש - לפי פשוטו שהעבירו מנשה ואמון את הארון ושימו תחתיו פסיליהם כדמוכח לעיל דברי הימים (ב ג) במנשה וישם פסל הסמל וגו'. לפיכך צוה יאשיהו להושיבו וליתן הארון במקומו אשר בנה שלמה. ורבותינו אמרו שמהר ללויים לגונזו שם". ומלבד ספר דברי הימים (וספר תהלים שראינו), אין אזכור של הארון בכל ספרי הכתובים. בדומה להעדר אזכור הארון בנביאים ראשונים ואחרונים, לא בתוכחות ולא בנחמות (חוץ מספר ירמיהו שראינו שטעון הסבר). בכתובים, הדבר בולט במיוחד בהקשר לספר עזרא ונחמיה, אך זאת מסיבות ברורות שאין ארון בבית שני.

²⁷ דברי ישעיהו לחזקיהו המלך: "הִנֵּה יָמִים בָּאִים וְנִשְׂא כָּל אֲשֶׁר בְּבֵיתְךָ וְאֲשֶׁר אֶצְרֶי אֲבֹתֶיךָ עַד הַיּוֹם הַזֶּה בְּבֵלָה לֹא יִנְתַּר דָּבָר אֲמַר ה'" (מלכים ב כ יז, ישעיהו לט ו).

²⁸ "עד היום הזה" של חנוכת מקדש שלמה. בחזרתו של הארון לשכון במקדש הקבע יחד עם שאר כלי המשכן (והכלים הנוספים שעשה שלמה) טמונה כבר גניזתו והסתלקותו. וכן הוא בירושלמי מסכת שקלים פרק ו דף מט טור ג ובתלמוד בבלי יומא נב ע"ב וכריתות ע"ב. ובכולם לא מוזכרת אלא הדעה שיאשיהו גנז את הארון. הדעות האחרות שגלה לבבל, לא מוזכרות שם. בספר התורה שמצא יאשיהו נמצא כתוב שעתידה הארץ להיחרב והעם לגלות. לפיכך נגנז הארון על מנת ששוב לא יצא בגלות. ספר התורה שהיה מונח בצד הארון, על כל דבריו הקשים (התוכחה של פרשת כי תבא) הלך עם העם לגלות וימשיך ללוות את העם לדורות רבים. אבל הארון נגנז. ובמקום הזה, בו אנו נפרדים מהארון, ניתן לו גם שמו לדורות. בפעם הראשונה והיחידה בכל התנ"ך מופיע השם: ארון הקודש. לא ארון הברית, לא ארון העדות ולא ארון הא-להים. ארון הקודש. מכאן נלקח שם הארון במקדש מעט לדורות.

מסכת שבת דף לב עמוד א

תניא, רבי ישמעאל בן אלעזר אומר: בעוון שני דברים עמי הארצות מתים - על שקורין לארון הקודש ארנא, ועל שקורין לבית הכנסת בית עם.²⁹

ירושלמי מסכת תענית פרק ב דף סה טור א

סדר תעניות כיצד - א"ר חייה בר בא: ולמה יוצאין לרחובה של עיר? לומר חשבינו כאילו גולים לפניך. אמר רבי יהושע בן לוי: לפי שנתפללו בצינעה ולא נענו, לפיכך יצאו לחוץ ויתפרסמו. אמר רבי חייה בר בא: ולמה מוציאין את התיבה לרחובה של עיר? לומר: כלי אחד של חמדה שהיה לנו גרמו עונותינו שיתבזה. רבי חונה רבה דציפורין אמר: אבותינו חיפו אותנו זהב ואנו חיפינו אותו אפר.³⁰

שבת שלום**מחלקי המים**

מים אחרונים: נושא גניזת הארון שהזכרנו בתמצית, ראוי להידרש בפני עצמו. ראה ספר מקבים ב שהמקום בו נגזז הארון קשור לקברו של משה. ובבית שני היו מסורות באשר למקום הגניזה בהר הבית, ראה יומא נד ע"א, הוריות יב ע"א, כריתות ה ע"ב, מסכת שקלים פרק ו משניות א וב ועוד. וכבר זכינו לדון בנושא זה בדברינו [תחנתו האחרונה של הארון](#) בפרשה זו.

²⁹ אבל באמת כל המדרשים וכן הפרשנים והגאונים משתמשים לעתים קרובות בביטוי ארון סתם, בלי תוספת כינוי של כבוד (ארון האלהים, ארון הברית וכו'). "הארון" בה"א הידיעה, או אפילו "ארון" סתם, בהנחה שהכל יודעים שהכוונה לארון הקודש. ראה מדרש בראשית רבה נד שהבאנו בהערה 17 לעיל: "וישרנה הפרות בדרך - מהלכות בישרות, הפכו פניהם כלפי ארון ואמרו שירה". ראה סידור ר' עמרם גאון סדר שני וחמישי: "ופותחין הארון ואומר כי גדול אתה ועושה נפלאות אתה אלהים לבדך וכו'". הביטוי ארון הקודש הוא מאוחר ונראה שדווקא באשכנז הקפידו באמת לקרוא ארון הקודש (סדר טרויש סימן י, פירושי סידור תפילה לרוקח טו, ראב"ה, אור זרוע ועוד רבים). מאידך, לא היססו לקרוא לאדם חשוב בשם ארון הקודש כמתואר במסכת כתובות קד ע"א במות רבי: "נצחו אראלים את המצוקים ונשבה ארון הקדש".

³⁰ מכאן קשר ברור בין ארון הקודש שלנו וארון הברית. אצל אבותינו ואצלנו הארון הוא הדבר המקודש ביותר ודווקא הוא יוצא עם העם במלחמותיו וצרותיו. ובאמת, מכל כלי המשכן, הארון הוא הדבר הברור והגלוי ביותר שנמשך מהמשכן וממקדש עולמים למקדש מעט של ימינו. אפילו המנורה, מנורת שבעת הקנים, שהייתה נהוגה בבתי הכנסת בתקופת בית שני, המשנה והתלמוד, שוב איננה מצויה בבתי הכנסת שלנו ונראה שיש הקפדה באי עשייתה. מה שאין כן בארון הקודש שהקבלה בינו ובין ארון הברית היא גלויה וברורה. ואין אנו מהססים כלל להוציא את ספר התורה מארון הקודש ולומר את הפסוקים של ארון הברית בפרשתנו בשירה וקול זמרה: "וַיְהִי בְנִסְעֵי הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה ה' וַיַּפְצוּ אֵיבֵיךָ וַיִּנְסוּ מִשְׁנֵאֵיךָ מִפְּנֵיךָ: וּבְנַחָה יֹאמַר שׁוּבָה ה' רַבְבוֹת אֲלֶפֶי יִשְׂרָאֵל". ראה גם עבודה זרה מג ע"א: "לא יעשה אדם בית תבנית היכל, אכסדרה תבנית אולם, חצר תבנית עזרה, שולחן תבנית שולחן, מנורה תבנית מנורה, אבל הוא עושה של ה' ושל ו' ושל ח' ". וארון לא נזכר שם! ובירושלמי זה, נראה שהקשר הוא הארון שיוצא למלחמה מול הארון (התיבה) שיוצא(ת) לרחובה של עיר. אלא ששוב, מדובר בארון של זהב שלדעת רוב הפרשנים והמדרשים לא יוצא במלחמה.